

درس چهارم

آماده‌سازی پنجم

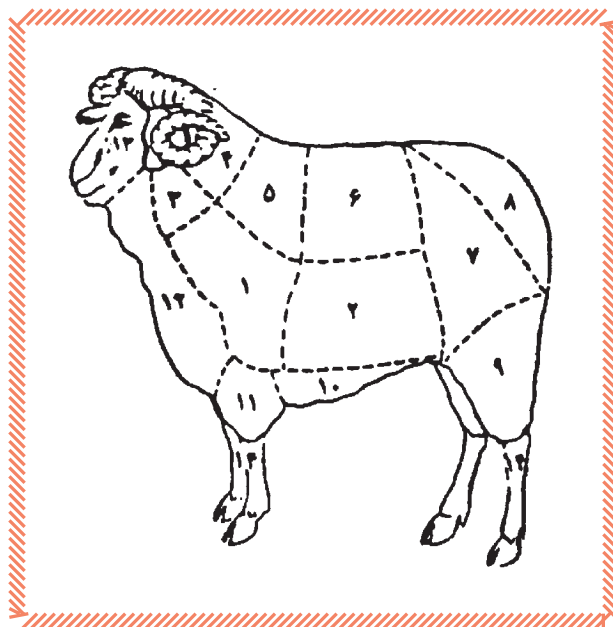
آماده‌سازی پشم

برای این که پشم به نخ‌های رنگی مورد استفاده در قالی بافی تبدیل شود، باید چند مرحله را به شرح زیر طی

کند:

۱- طبقه‌بندی: یعنی جدا کردن پشم‌های خوب و بد. در این مرحله، پشم‌های خوب و بد را از هم جدا

می‌کنند.

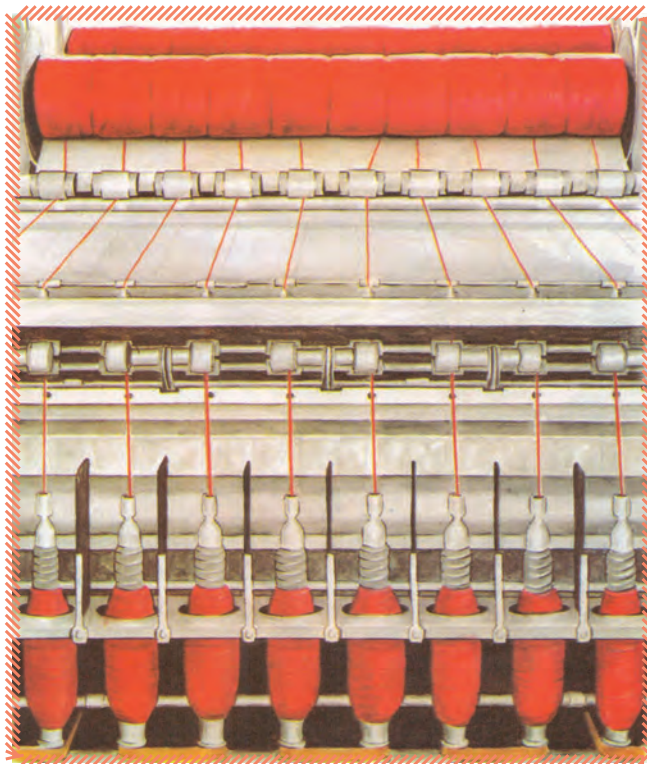

۲- حلاجی و شست‌وشو: یعنی باز کردن نخ‌ها از هم. بعد از حلاجی، پشم‌ها را می‌شویند تا آشغال‌ها و

چربی‌ها از پشم جدا شوند و پشم بوی بد ندهد.

۳- ریسندگی: یعنی تبدیل پشم به نخ. این کار به دو روش انجام می‌گیرد: با دست و با ماشین.

۴- رنگرزی : یعنی رنگ کردن نخ‌های پشمی . رنگرزی به دو روش انجام می‌شود :

۱- رنگرزی طبیعی

۲- رنگرزی مصنوعی (شیمیایی)

برای رنگرزی طبیعی از موادی که در طبیعت وجود دارند، استفاده می‌کنند؛ مثل پوست انار، پوست گردو، زعفران، روناس و پوست پیاز.

برای رنگرزی مصنوعی (شیمیایی) از مواد غیرطبیعی استفاده می‌شود. یکی از این مواد شیمیایی «جوهر» است.

اگر در رنگرزی قالی از جوهر استفاده شود، بعد از شستن قالی رنگ می‌دهد. اگر هم در آفتاب باشد، رنگ آن کم رنگ می‌شود.

۵- بسته‌بندی : تبدیل کردن رشته‌ی نخ به اندازه‌های مناسب (استاندارد) را «بسته‌بندی کردن نخ» می‌گویند. نخ به صورت‌های گوناگون بسته‌بندی می‌شود. در این درس با دو نوع بسته‌بندی آشنا می‌شوید :

الف) کلاف (ب) بقچه

کلاف

کلاف رشته‌های الیافی است که به دور خود پیچیده می‌شود و اولین و کوچک‌ترین نوع بسته‌بندی نخ است. انواع کلاف عبارت‌اند از : پنبه‌ای، پشمی و ابریشمی.

به مجموعه‌ی چند کلاف، «بُقچه» می‌گویند.

- ۱- در چه مرحله ای پشم به نخ تبدیل می‌شود؟
الف) رنگریزی
ب) شست و شو
ج) ریسندگی
- ۲- از چه موادی برای رنگریزی طبیعی استفاده می‌شود؟
- ۳- استفاده از چه روش رنگریزی باعث می‌شود، قالی بعد از شستن رنگ دهد؟
- ۴- نوع بسته‌بندی تصویرهای زیر را بنویسید.

- ۱- با کمک معلم، داخل یک کاسه‌ی مسی، با استفاده از موادی که رنگ می‌دهند، مثل زردچوبه، پوست پیاز و روناس، مقداری نخ خامه‌ی سفید را رنگ کنید.
- ۲- به همراه معلم خود به بازار فروش نخ قالی بروید و از نزدیک کلاف و بُفچه را مشاهده کنید. اگر بسته‌بندی بزرگتری هم دیدید، در مورد اسم آن تحقیق کنید.

درس پنجم

ابزار قالی بافی و رفع معایب آن

ابزار بافت

به وسایلی که با استفاده از آن‌ها می‌توان قالی بافت، «ابزار بافت» می‌گویند. این ابزار با توجه به روش بافت، به دو گروه ترکی بافی و فارسی بافی تقسیم می‌شوند.

الف) ابزار ترکی بافی

۱- **قلاب**: به کمک قلاب گره زده می‌شود. قلاب از سه قسمت تشکیل شده است:

- دسته**: که در دست بافنده قرار می‌گیرد.
- تیغه**: که از آن برای بریدن پرزها استفاده می‌شود.
- نوک**: که برای گرفتن تارها و گره زدن به کار می‌رود.

نکته

هنگام استفاده از قلاب باید دقت کرد و قلاب را طوری نگه داشت که تیغهی آن با چله‌ها تماس نداشته باشد و آن‌ها را پاره نکند.

۲- **سیخ**: وسیله‌ای فلزی است که برای گرفتن و رد کردن پودها به کار می‌رود.

ابزار قالی‌بافی و رفع معایب آن

۳- دفتین (دفه): از این وسیله برای کوبیدن و محکم کردن پودها و گره‌ها استفاده می‌شود. دفه تعدادی دندان‌های فلزی دارد که در انتها به هم متصل می‌شوند و دسته را تشکیل می‌دهند.

۴- قشو: وسیله‌ای است مانند ارّه که با آن گره‌ها را پیش‌کشی می‌کنند. به کشیدن گره‌ها به سمت جلو که باعث می‌شود، پشت قالی صاف و یکنواخت شود، «پیش‌کشی» می‌گویند.

۵. قیچی ترکی: برای چیدن اضافه‌ی پرزهای (گره‌های) قالی به کار می‌رود. کار با قیچی ترکی به مهارت فراوان نیاز دارد، چون هرگونه بی‌دقتی در استفاده از آن باعث کوتاه و بلند شدن پرز می‌شود.

قیچی بدون لبه (ترکی)

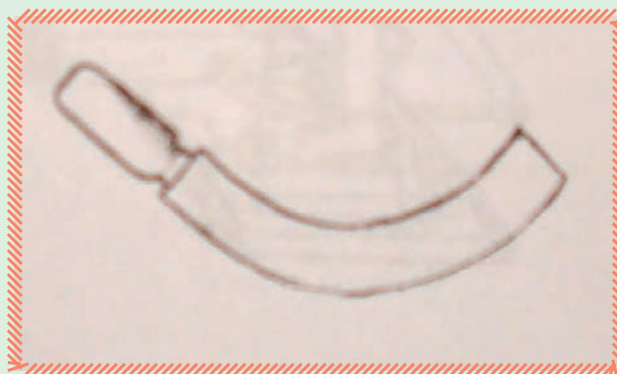
ب) ابزار فارسی بافی

- ۱- چاقو : این وسیله لبه‌ی تیزی دارد و از دو قسمت تشکیل شده است :
 دسته : که در دست بافنده قرار می‌گیرد.
 تیغه : که از آن برای بریدن پرزها استفاده می‌شود.

بیشتر بدانیم

چاقو در بعضی از مناطق حالت مستقیم و راست و در بعضی مناطق حالت کمانی با تیغه‌ی پهن دارد. چاقوی کمانی شکل، علاوه بر بریدن پرزها، برای کوبیدن و جلو کشیدن ریشه‌ها به کار می‌رود و «پاکی» نامیده می‌شود.

پاکی

ابزار قالی بافی و رفع معایب آن

۲- شانیه یا دفتین: از این وسیله برای کوبیدن و محکم کردن پودها و گره‌ها استفاده می‌شود. شانیه دارای بدنه‌ای چوبی و سنگین است و دسته‌ی آن حالت برآمده دارد. کار با شانیه به مهارت ویژه‌ای نیاز دارد، چون هرگونه بی‌دقتی در استفاده از آن، باعث پارگی و آسیب دیدن تارها می‌شود.

۳- قیچی فارسی: این نوع قیچی لبه‌ای اضافی دارد، تا اضافه‌ی پرزها با آن به صورت مرتب و یک‌دست چیده شود.

قیچی لبه‌دار (فارسی)

معایب ابزار و رفع آن

هر نوع وسیله‌ای در اثر استفاده، به مرور زمان آسیب‌هایی می‌بیند که باید عیب‌هایش را برطرف سازیم. استفاده‌ی زیاد از قلاب و قیچی هنگام بافت، تیغ‌های آن‌ها را کند می‌کند. برای تیز کردن آن‌ها باید از ابزار مناسب استفاده کنید.

برای تیز کردن قلاب می‌توان از سوهان یا چاقو تیزکن استفاده کرد. ولی برای تیز کردن قیچی باید به تعمیرکار مراجعه کنید.

در اثر استفاده‌ی زیاد از دغه یا بد کوبیدن آن، ممکن است لبه‌های آن تیز و برنده شوند. برای تعمیر آن باید از سمباده استفاده کنید.

نقشه‌های بافتن قالی، به خاطر استفاده‌ی زیاد آسیب می‌بینند، و پاره یا کم رنگ می‌شوند. در نتیجه درست نمی‌توانید آن‌ها را بخوانید. به منظور نگه‌داری و حفظ نقشه‌ها، آن‌ها را:

۱- با پلاستیک بپوشانید.

۲- روی مقوا یا فیبر بچسبانید.

نکته

اگر از ابزار کار خود خوب نگه‌داری کنید، می‌توانید برای مدت زیادی آن‌ها را به کار ببرید.

۱- مانند نمونه، هر وسیله را به کار برد آن وصل کنید.

ابزار	کاربرد
قلاب	محکم کردن پودها و گره‌ها
سیخ	رد کردن پودها از بین تارها
دفتین	گره زدن
قشو	چیدن پرز اضافی
قیچی	کشیدن گره به سمت جلو (پیش کشی)

- ۲- برای تیز کردن تیغه‌ی قلاب از استفاده می‌شود.
- ۳- وقتی لبه‌های دفتین (دغه) تیز و برنده می‌شوند، برای رفع عیب آن از استفاده می‌شود.

- ۱- قیچی ترکی و قیچی فارسی را با هم مقایسه کنید. با دوستان خود در این مورد گفت و گو کنید که چرا کار با قیچی ترکی سخت تر از کار با قیچی فارسی است.
- ۲- با توجه به نکاتی که برای نگهداری نقشه در درس آموختید، نقشه‌های کار خود را بررسی کنید. آیا برای نگهداری آن‌ها نکات ضروری رعایت شده است؟

درس ششم

تشخیص و تنظیم صحیح دار

تعریف دار

دستگاهی که برای بافت قالی از آن استفاده می‌شود «دار» نام دارد. دار به شکل مربع یا مستطیل است و از آهن یا چوب ساخته می‌شود.

انواع دار

۱- دار افقی (خوابیده) ۲- دار عمودی (ایستاده)

دار افقی : این نوع دار قدیمی‌ترین و ساده‌ترین دستگاه قالی بافی است. دار افقی به صورت خوابیده روی زمین قرار می‌گیرد. از این نوع دار بیشتر عشایر استفاده می‌کنند، زیرا نصب و جابه‌جا کردن آن راحت است. اما چون بافنده مجبور است برای بافت روی دار خم شود، دچار کمر درد، دست درد و پا درد می‌شود. بنابراین، بهتر است از این نوع دار استفاده نشود.

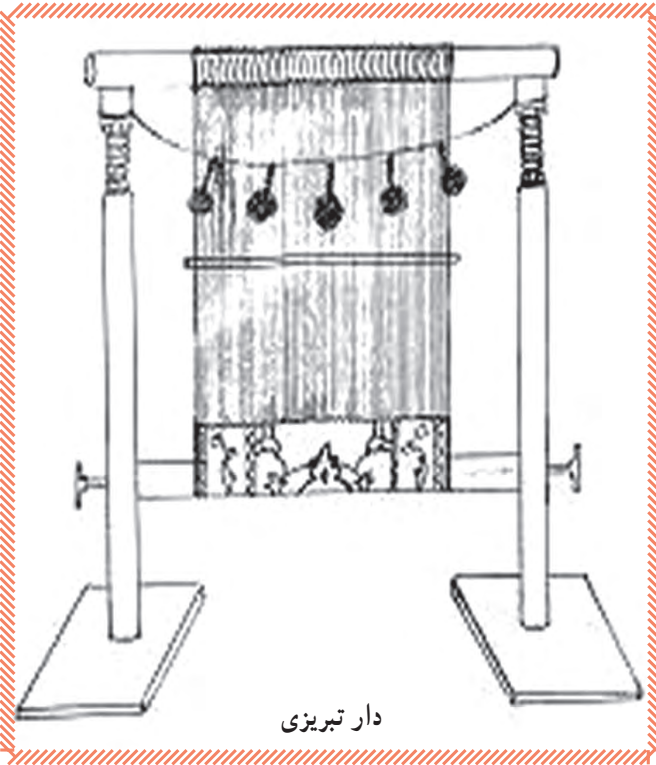

دار افقی

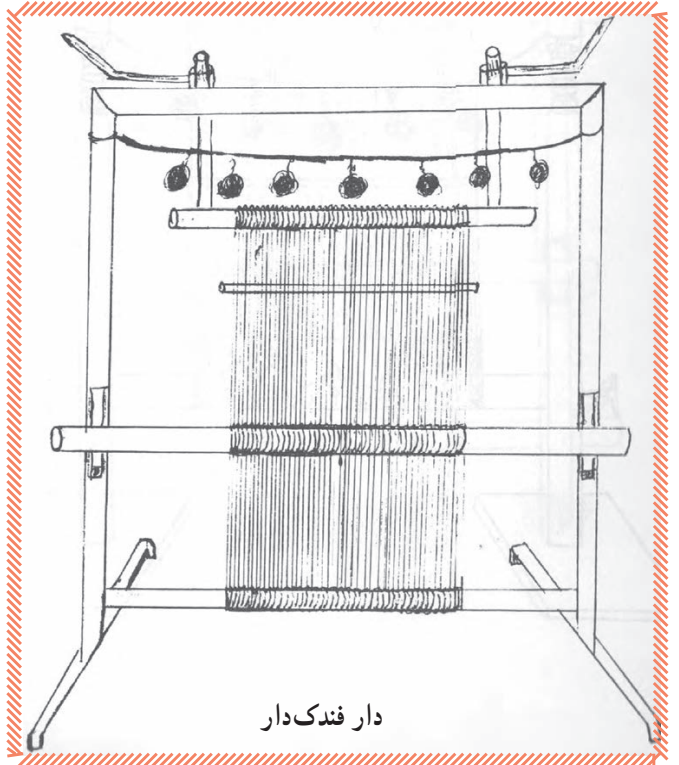
دار عمودی : این دار به صورت ایستاده قرار می‌گیرد. استفاده از دار عمودی برای قالی بافی بهتر است، زیرا به بدن آسیب کمتری می‌رساند.

نکته‌ی مهم در استفاده از دار عمودی این است که بافنده هنگام بافت باید از نیمکت مناسب و قابل تنظیم با ارتفاع بافت استفاده کند تا دست‌ها و کمرش در حالت راحتی قرار بگیرند.

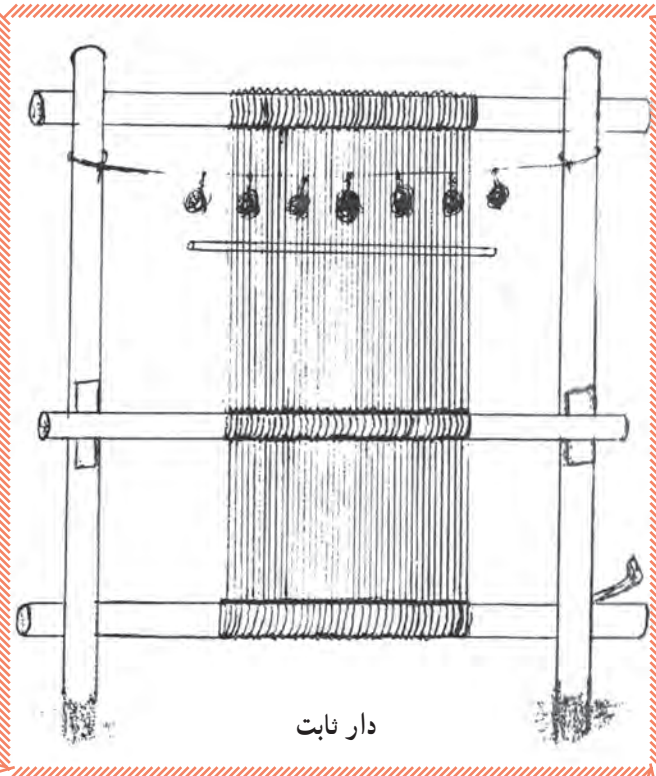
انواع دار عمودی

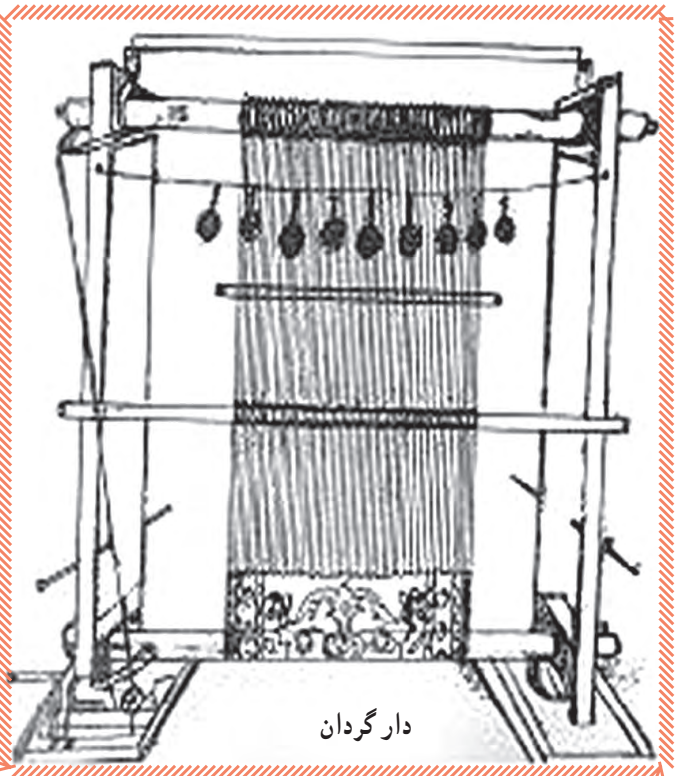
دار تبریزی

دار فندک دار

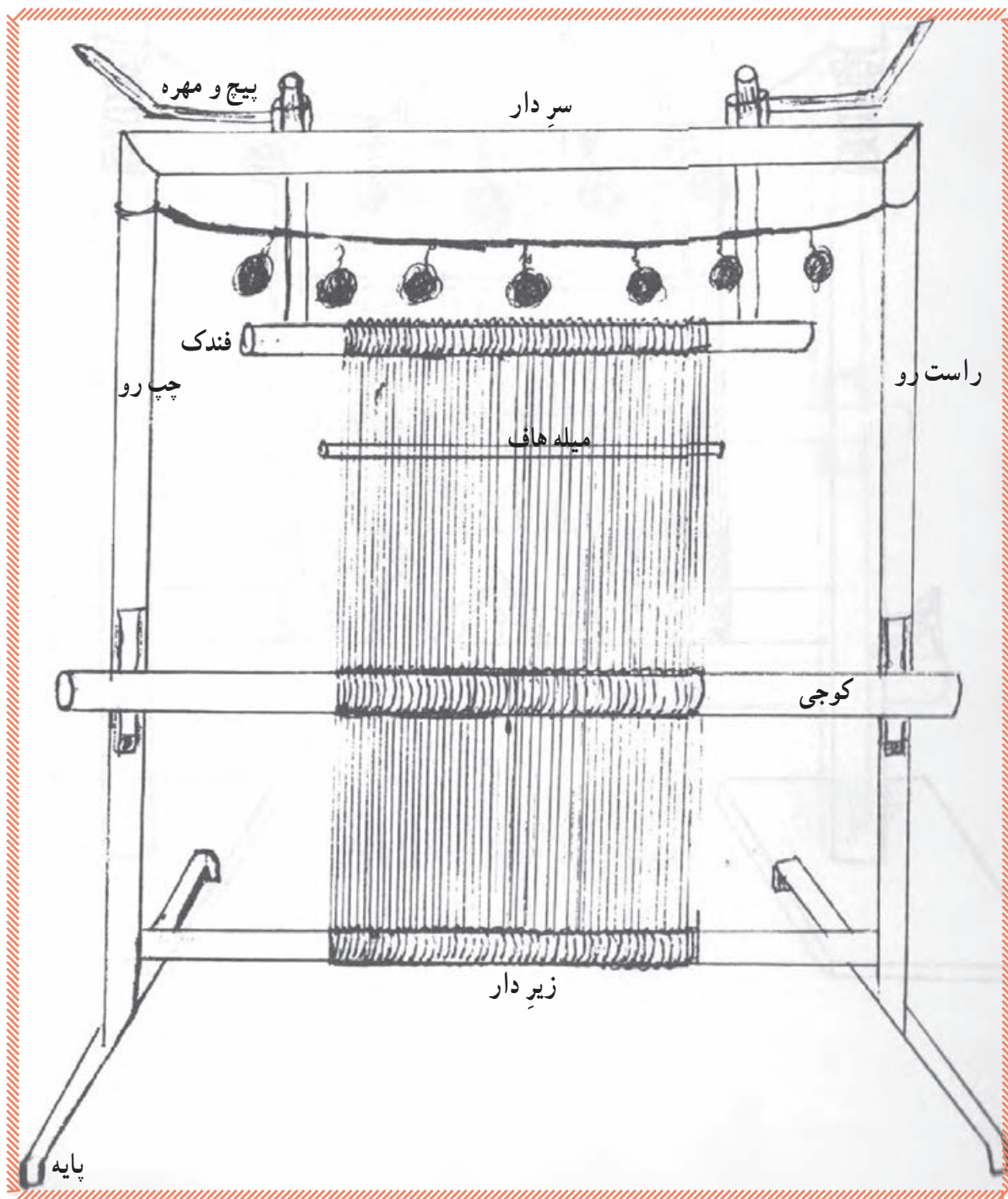
دار ثابت

دار گردان

اجزای دار

سرِ دار، زیرِ دار، راست رو، چپ رو، پایه، پیچ و مهره و کوچی.

انتخاب دار

دار قالی باید متناسب با اندازه‌ی قالی باشد. بنابراین پس از انتخاب اندازه‌ی قالی، باید دار مناسبی برای آن انتخاب کنید.

قبل از شروع چله کشی، باید از سالم بودن دار مطمئن شوید و سپس آن را تنظیم کنید. وسایل و مواد تنظیم دار: متر، آچار و کاغذ روزنامه.

مراحل تنظیم دار

۱- فاصله‌ی پیچ و مهره‌ها را به کمک آچار تنظیم کنید. آن‌ها را طوری تنظیم کنید که سرِ دار و زیرِ دار موازی باشند تا قالی کج نشود. پیچ‌ها باید طوری باشند که برای بالا و پایین بردن سرِ دار موقع پایین کشی، جای کافی وجود داشته باشد.

- ۲- دور سر دار و زیر دار را کاغذ بپیچید. این کار باعث می شود :
- تارهای چله به رنگ سر دار و زیر دار نچسبند و راحت حرکت کنند.
- اگر جنس دار از آهن باشد، چله ها پاره نشوند.

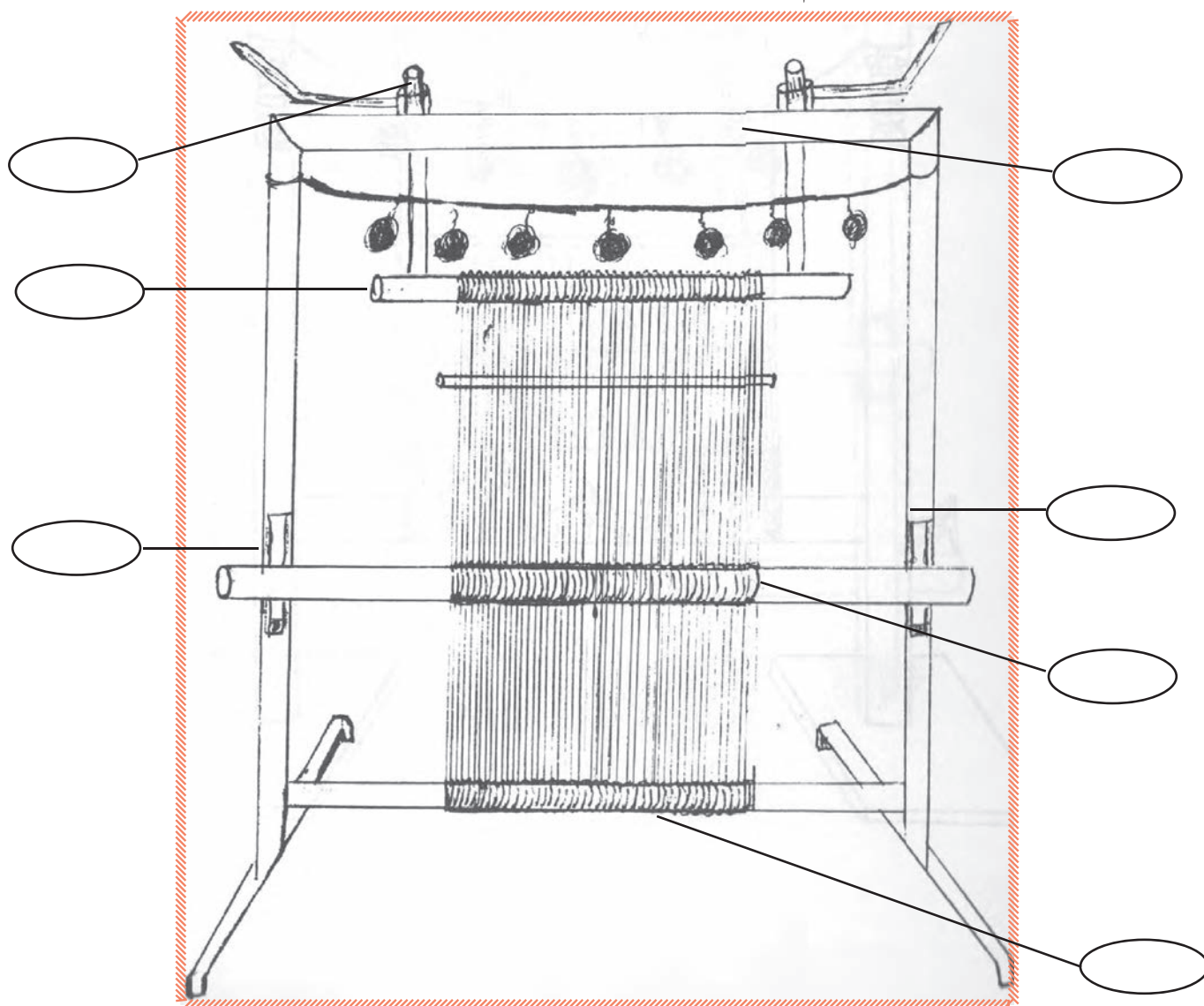
توجه:

برای صاف و صیقلی کردن سر دار و زیر دار می توانید از کاغذ سمباده استفاده کنید.

با انجام این مراحل، اکنون دار قالی آماده ی چله کشی است.

۱- در جاهای خالی نام اجزای دار را بنویسید.

- ۱- سر دار و زیر دار یک دار قالی را از نظر صیقلی بودن بررسی و در صورت نیاز، با سنباده مشکل را برطرف کنید.
- ۲- چرا فاصله‌ی پیچ و مهره‌های دار قالی باید از دو طرف یکسان باشد؟ در این مورد با دوستان خود بحث کنید.